

LEPAKON SIIVILLÄ LUONTOON

– ympäristötaiteellisen kasvatusohjelman menetelmäopas

Rebekka Harju

LEPAKON SIIVILLÄ LUONTOON

– ympäristötaiteellisen kasvatusohjelman
menetelmäopas

Julkaisija:

Vantaan kaupunki / Lasten ja nuorten kulttuuripalvelut
2024

Toimitus, kuvitus, taitto:

Rebekka Harju / Barongo Works t:mi

Kiitos oikoluvusta taiteilija Juuli-Maria Mäki!

Kirjoittaja on kulttuuri-
tuottaja, kuvataidekasvatuksen
maisteri, tuotekehittäjä, yrittäjä,
nepsy-kokemusasiantuntija
sekä HundrED lähettiläs.

Lastenkulttuurikeskus Pyykkitupa

📍 Kartanontie 1, 01200 Vantaa

✉ pyykkitupa@vantaa.fi

📘 facebook.com/LastenkulttuuriPyykkitupa

📷 instagram.com/LastenkulttuuriPyykkitupa

🌐 vantaa.fi/pyykkitupa

📄 tapahtumat.vantaa.fi/pyykkitupa

Lastenkulttuurikeskukset Vantaalla: vantaa.fi/lastenkulttuuri

Vantaa

Hakunilan helmi Håkansbölen kartano

Håkansbölen kartanoalueella on jugend-tyylinen päärakennus sekä kahdeksan sivurakennusta, joista yksi on Lastenkulttuurikeskus Pyykkitupa. Kartanopuistossa saa liikkua vapaasti ympäri vuoden.

Vantaan kaupunginmuseon näyttelyt Håkansbölen kartanolla:

www.vantaankaupunginmuseo.fi

Lue lisää: vantaa.fi/hakansbolenkartano

Kansikuva: Marjaana Sorvoja

Kuvakollaasi: Vantaan kaupunginmuseo, Lastenkulttuurikeskus Pyykkitupa, Kahvila-Ravintola Håkans, Antiikkikauppa

Kuva: Rebekka Harju

Lepakon siivillä luontoon -ympäristötaiteellinen kasvatusohjelma ja menetelmäopas on toteutettu Vantaan kaupungin Kaikenkokoiset kaupunkikeksinnöt -innovaatiokilpailun palkintorahalla. Innovaatio palkittiin Kukoistavat kaupunkikeskukset -kategoriassa.

Chiro-lepakon suunnittelu ja käsikirjoitus: Rebekka Harju (ent. Barongo) / Barongo Works t:mi. Chiro-lepakko on Lastenkulttuurikeskus Pyykkituvan maskotti, joka valittiin myös vuoden 2024 hiihdon SM-kisojen viralliseksi maskotiksi. Rekisteröity tavaramerkki Chiro™ on Rebekka Harjun omaisuutta ja sitä tulee käyttää tavaramerkkiohjeen mukaisesti.

Sisältö

Alkusanat	6
Lepakoiden salainen maailma	8
Chiro-lepakon syntytarina	9
Design	9
Erytinen hahmo	10
Kohtaamiset	10
FUN FACTS	11
Lepakot Håkansbölen kartanolla	12
Vantaan Hakunilan- Ojangon alueen lepakkoselvitys	12
Ihmeellisiä faktoja lepakoista	13
Lasten ääni kuuluviin	16
Kysymyksen asettelu	16
Ennakkoluulot ja pelot	17
Lepakkotehtäviä	18
Lentotaito	18
Sadutus	20
Lepakoiden lentonäytös -animaatio	20
Muuta lepakopuuhaa	22
Hakunilan kirjaston lukuvinkkilista	22
Pyykkituvan Chiro -ulkopakopeli	24
Kuninkaantie IV: Håkansbölen kartanon Assi	24
Lähteet	25

Alkusanat

Tämä menetelmäopas perustuu Vantaan Lastenkulttuurikeskus Pyykkituvalle suunniteltuun Lepakon siivillä luontoon -ympäristötaiteelliseen kasvatusohjelmaan.

Menetelmäoppaaseen on koottu Lepakon siivillä luontoon -ympäristötaiteellisen kasvatusohjelman taidetehtäviä, menetelmiä, lukuvinkkejä sekä faktoja Håkansbölen kartanoalueesta ja lepakoista. Sisällöt on suunnattu erityisesti varhaiskasvatusikäisten ja 1–3-luokkalaisten kanssa työskentelyyn. Menetelmäopas elävöittää Håkansbölen kartanoalueelle sijoituvia retkiä, mutta sen sisältöjä voi hyödyntää soveltaen myös muissa oppimisympäristöissä.

Lepakon siivillä luontoon -ympäristötaiteellisessa kasvatusohjelmassa tutustutaan monitaiteellisiin menetelmiin Håkansbölen kartanoalueen paikan henkeen, kulttuurihistoriaan, luontoon ja siellä eläviin eläimiin, erityisesti lepakoihin. Toiminnan aikana osallistujat pääsevät aktiivisesti tuottamaan tietoa, oivaltamaan, katsomaan asioita uusin silmin ja luomaan taidetta eri tekniikoin kuten esimerkiksi tanssin, animaation sekä sana- ja kuvataiteen keinoin. Lastenkulttuurikeskus Pyykkituvan ystävällinen ja ujo lepakkomaskotti Chiro johdattelee lapset aihepiiriin äärelle turvallisesti leikin ja draaman avulla.

Kasvatusohjelman keskeisiä osa-alueita ovat ympäristöherkkyyks (sense of wonder) ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy osallistavien ja lapsilähtöisten menetelmien avulla. Toiminnan tavoitteena on vahvistaa lasten kiinnostusta kulttuuriperintöön, ympäristöasioihin ja monikulttuurisuuteen ympäristölähtöisen ja paikkasidonnaisen taidetyöskentelyn kautta.

Kasvatusohjelmaan kuuluvat ikätasoisesti etenevät ja räätälöitävissä olevat opetuspaketit. Niiden lisäksi mukana kulkee toiminnan ohjauksen kuvatuki, joka auttaa muun muassa lapsia, joilla esiintyy keskittymisvaikeutta tai kielellisiä haasteita. Opetuspakettien sisältöjen suunnittelussa on otettu huomioon sekä lasten että kasvattajien toiveita, jotta toiminta olisi osallistujille merkityksellistä ja koettaisiin omaksi.

**Chiro-lepakko ja Vantaan lastenkulttuuri-
palvelut toivottavat oivaltavia hetkiä
lepakoiden maailmassa!**

Lepakoiden salainen maailma

Vantaan Hakunila, jossa Lastenkulttuurikeskus Pyykkītupa sijaitsee, on Suomen monikulttuurisimpia lähiöitä. Hakunilan alueeseen liittyy ennakkoluuloja, pelkoja ja urbaaneja legendoja, aivan kuten lepakoihinkin. Hakunilasta löytyy kuitenkin paljon hyvää, kuten yhteisöllisyyttä, rikas luonto ja vehreä, kulttuurihistoriallinen Håkansbölen kartanonpuisto. Monipuolisen lepakkoteeman avulla näitä positiivisia puolia voidaan nostaa esiin ja siten luoda uudenlaista Hakunila narratiivia. Kasvatusohjelmassa lepakko on omalla tavallaan metafora Hakunilalle. Lepakon siivillä luontoon -kasvatusohjelma onkin paikkasidonnainen ja suunniteltu juuri Håkansbölen kartanoalueelle ja sen lähiluontoon. Kasvatusohjelmassa pyritään tarjoamaan lapsille ja nuorille paikkaan kuulumisen, onnistumisen ja hyväksytyksi tulemisen kokemuksia.

Lepakoita ei ole vielä tutkittu tarpeeksi ja uutta tietoa tulee koko ajan lisää. Lepakot ovat salaperäisiä otuksia ja mestariopiloutujia. Usein sellaiset asiat, joista ei tiedä paljoa, saattavatkin tuntua pelottavilta. Suomen lepakot eivät kuitenkaan juuri aiheuta ihmisille harmea. Ihminen sen sijaan on lepakoille suurin uhka koko maailmassa.

Kasvatusohjelmassa luodaan yhteys lepakoihin hyödyntämällä lepakoiden ja ihmisten samankaltaisuuksia: lepakolta löytyy kaikki samat luut kuin ihmiseltä, lepakkokin venyttelee ja jumppaa pysyäkseen vetreänä ja sekin haukottelee ollessaan ikävystynyt tai väsynyt. Puhtaus, ravinto, liikunta ja lepo ylläpitävät terveyttä – niin ihmisellä kuin lepakollakin. Näin lepakkoa tarkastellaan mm. oman kehon ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Nostamalla samankaltaisuuksia esiin luodaan yhteyksiä lepakoiden ja ihmisten välille ja herätellään empatiaa lepakoita kohtaan. Ikätasoisesti käsitellään myös ihmisen vaikutusta ympäröivään luontoon ja lepakoiden elämään.

Håkansbölen kartano. Kuva: Sanni Penttinen, Vantaan kaupunginmuseo

Chiro-lepakon syntytarina

Sain ensimmäisen kerran kipinää Chiron hahmon suunnitteluun, kun Vantaan lastenkulttuuripalveluille remontoitiin uudet tilat Håkansbölen kartanon vanhaan pyykkituparakennukseen. Kulttuurituottajana Lastenkulttuurikeskus Pyykkituvalle aloitin tuotekehityksen opinnot oppisopimuskoulutuksella. Keskityin opinnoissani brändäykseen ja palvelumuotoiluun ja lähdin kehittämään Pyykkituvalle brändimaskottia. Suunnittelin Chiro-lepakon paikallisuutta huomioiden: Håkansbölen kartanopuistossa voi tavata kaikkia Suomen vakituksia lepakkolajeja, joten näin maskotistakin tuli luontevasti lepakko.

Design

Tein Chirosta tarkat projektiopiirustukset, luonnoksia, kuvituskuvia ja värikartan. Halusin tilata hahmosta sekä kokopuvun että käsinuken osaksi Pyykkituvan toimintoja. Valitsin hahmon ulkoasuksi väreiltään Pyykkituvan henkeen sopivat tekoturkiskankaat. Kaksimetrisen lepakkomaskotti voi olla hurja ilmestys kenelle tahansa ja pohdin, kuinka saisin hahmosta lempeän näköisen ilman, että se menettäisi särmäänsä. Ensimmäisissä luonnoksissa hahmo mukaili anatomisesti oikeata lepakkoa, mutta se ei mielestäni toiminut hyvin lasten kanssa. Hahmo muistutti liikaa kauhutarinoiden vampyyreja ja sen siivet veivät suuren osan huomiosta. Mietin Chiron ulkoisen olemuksen todella tarkkaan: halusin sille nallemaisesta ilmeen, suuren pään, pienet kulmahampaat, neutraalit ja luonnonmukaiset värit ripauksella Vantaan sinistä, suuret silmät, jotka seuraavat katsojaa sekä pehmeät, vastaleikatun näköiset kynnet. Yhdistin Chiroon kissa- ja koira-eläinten piirteitä pehmentämään sen ilmettä. Kokopuvun osalta piilotin Chiron siivet kainaloihin, jotta esiintymistilanteessa siivet

Kuvissa maskotin kokopuvun hahmottelua.

voisi paljastaa vasta silloin, kun lapset ovat ensin tunnustaneet hahmosta helposti lähestyttäviä nallemaisia piirteitä: näin siipien paljastus ei hätkähdyttäisi lapsia. Ratkaisuni osoittautui oikeaksi, sillä lapset haluavat usein jopa käpertyä Chiron siipien suojaan.

Chiron tuli olla luonteeltaan ujo, ystävällinen ja utelias, jotta se olisi mahdollisimman helposti lähestyttävä. Chiron esiintymisen tuli olla johdonmukaista, koska suuri hahmo ennalta-arvaamattomilla toimintatavoilla ei luo turvallisuuden tunnetta. Chiron esiintymiset noudattavat tarkkoja ohjeistuksia: kirjoitin käsinukke, kokopukuista hahmoa ja hahmojen avustajia koskevat käsikirjoitukset, joissa käsitellään esiintymisiin liittyviä käytännön asioita, vuorovaikutusta ja turvallisuutta. Vaikka Chirossa on nallemaisuutta, osa lapsista voi silti ensin pitää hahmoa pelottavana lepakoihin liitettyjen vampyyritarinoiden vuoksi. Chiron avulla lapset saavat lepakoista oikeaa tietoa, kuten sen, että Suomessa kaikki lepakot ovat hyönteissyöjiä.

Erityinen hahmo

Hahmoon sisältyvät erilaisuuden ja erityisyyden teemat. Chiro ei ole tavanomainen lepakko. Siinä on nähtävissä lepakon lisäksi muidenkin eläinten piirteitä. Chirolla on myös oman henkilökohtaisen avustajan tarve, hän on ujo ja valikoivasti puhumaton. Hän kommunikoi piirtäen, kuvin, elekielellä sekä liikkumalla. Kommunikointitapojensa vuoksi Chiro sopii eri ikäisille, erityistä tukea tarvitseville sekä eri kieli- ja kulttuuritaustoista tuleville henkilöille. Chiro hahmo viestii asenne-esteettömyydestä: vaikka Chiro on luonnossa eläviin lepakoihin verrattuna hyvin erilainen, silti se hyväksytään ja huomioidaan juuri sellaisena kuin se on. Chiron viesti on, että olemme kaikki ainutlaatuisia ja hyviä juuri tässä hetkessä, sellaisina kuin olemme.

Kohtaamiset

Hahmo esiintyy käsinuken muodossa osana Lepakon siivillä luontoon -ympäristötaiteellista kasvatusohjelmaa. Se tarvitsee väistämättä rinnalleen avustajan eli nukettajan, mutta niin on myös isomman Chiron laita, sillä

hänkään ei puhu vaan elehtii. Chiro ei ole statistimainen maskotti, vaan luonteeltaan osallistava ja elää vuorovaikutuksessa yleisön ja ympäristön kanssa. Halusin jättää mahdollisimman paljon tilaa lasten mielikuvitukselle ja heidän vapaudelleen tulkita Chiron olemusta ja kohtaamisia hänen kanssaan lasten omista lähtökohdista. Sanattomuus vahvistaa hahmon ujoa luonnetta ja pitää yllä hahmon elävyyden illuusiota. Kohtaamiset ovat aina lapsilähtöisiä ja Lastenkulttuurikeskus Pyykkituvan turvallisemman tilan periaatteet huomioivia. Lisäksi avustajan läsnäolo poistaa jännitystä, jota Chiro-lepakon ensikohtaamiseen voi liittyä. Jos lasten kysymyksiin ei voi vastata elein tai kuvin, Chiro kuiskaa vastauksen avustajalleen, joka kertoo sen ääneen.

Hyödynsin hahmon käsikirjoituksessa havaintojani Viking Linen, Muumimaailman ja Disneylandin laadukkaasti toteutettujen hahmojen kanssakäymisestä yleisön kanssa. Näillä edellä mainituilla hahmoilla yhteistä on:

- ➔ **OMALEIMAISUUS:** Maskoteilla on yksinkertainen, mutta omaleimainen muotoilu.
- ➔ **JOHDONMUKAISUUS:** Maskottien käytös, luonne ja ilme noudattavat käsikirjoitusta.
- ➔ **PERSOONALLISUUS:** Maskottien ominaisuudet ja persoonallisuus ovat linjassa brändin arvojen ja viestien kanssa. Maskotit ovat näin helposti lähestyttäviä ja sisällöltään kiinnostavia.
- ➔ **MONIPUOLISUUS:** Maskotit esiintyvät ja tanssivat. Niitä voi halata ja niiden kanssa voi tehdä erilaisia asioita. Maskotteihin liittyy tarinoita, TV-sarjoja, elokuvia, kirjoja ja monenlaisia muita oheistuotteita.

FUN FACTS

- Chirosta teetettiin Harjun suunnitelmien pohjalta tilaustyönä kokopuku ja käsinukke suomalaisella fursuiteihin eli turripukuihin erikoistuneella yrityksellä, Lisan Otuspajalla.
- Nimensä Chiro sai sosiaalisessa mediassa järjestetyssä nimikilpailussa. Chiro-nimiehdotus tuli yleisöltä ja se keräsi myös eniten ääniä eli tykkäyksiä. Nimi tulee lepakoiden lahkon latinankielisestä nimestä Chiroptera. Nimi tulee kreikan kielen sanoista **cheir** - käsi ja **pteron** - siipi. Chiro sopii maskotin nimeksi hyvin, koska Lastenkulttuurikeskus Pyykkituvassa tehdään töitä käsillä ja annetaan mielikuvituksen lentää. Chiro on myös sopivan kansainvälinen nimi, eikä se liity mihinkään sukupuoleen.
- Chirolla on oma Pyykkituvan Chiro -kappale, joka tilattiin Rokkasoppa yhtyeeltä (säv., san. Sampsa Astala ja Random Lee, sov. Rokkasoppa). Kappale kuultiin kantaesityksessään Lastenkulttuurikeskus Pyykkituvan avajaisissa 15.5.2022. Pyykkituvan Chiro löytyy [YouTubesta](#) ja [Spotifysta](#).

Lepakot Håkansbölen kartanolla

Kartanon vanha päärakennus oli talvisin niin kylmä ja vetoisa, että sen rakennuttanut Munsterhjelmin perhe vietti talvet mieluummin kaupungissa. Lepakot asettuivat silloin kartanon kellariin talvihorrokseen. Vanha päärakennus purettiin reilut 100 vuotta sitten ja sen tilalle rakennettiin nykyinen Håkansbölen kartano. Sanmarkien perhe asui kartanossa ensin ympärivuotisesti. Myöhemmin he siirtyivät käyttämään kartanoa pelkästään loma-asuntona, kunnes vuonna 2005 muuttivat kokonaan pois. Kartano on ollut ilman asutusta jo noin 17 vuotta ja siitä peruskorjataan nyt kaikille avoin kartanomuseo (aukeaa 2026). (Håkansbölen kartanon Assi -seikkailupeli, 6.10.2023)

Hakunilan kartanon sivurakennuksen alla on kivinen, holvattu kellari. Sieltä on löytynyt talvehtivia (horrostavia) korvayökköjä. Korvayökköjen piilopaikka saattaa sijaita puun kolossa tai vaikka linnunpöntössä.

Alueella on tavattu vesisiippaa, viiksi- ja isoviiksisiippaa, pohjanlepakkoa ja korvayökköä, jotka ovat Suomen lepakoiden vakituiset lajit. Kaikki Suomen lepakot ovat pienlepakkoja ja kuuluvat siippojen heimoon. (Lappalainen, 2001, 109)

Vantaan Hakunilan- Ojangon alueen lepakkoselvitys

Siivonen & Wermundsen 2007

- Alueelta ei ole löytynyt lepakoiden lisääntymis- tai lepopaikkoja.
- Pyykkituvan vieressä virtaava Kormuniitynoja on vesisiipoille mieluisa saalistuspaikka. Vesisiipat ovat valonarkoja ja saalistavat alkukesästä juuri tällaisilla hämyisillä puroilla.
- Pohjanlepakkoa tavattiin Hakunilan kartanon ja Poni-Haan hevostallin ympäristöstä sekä saalistamassa pellonreunoja seuraten.
- Lepakot tykkäävät hämärästä ja siksi suositellaan, ettei Hakunilan kartanon alueelle lisättäisi liikaa valaistusta. Myös lampien patoaminen lisäisi hyönteisten määrää ja lepakot saisivat lisää ravintoa. Pyykkituvan viereistä ankkalampea on siistitty kasvillisuudesta ja se on vähentänyt hyönteisten määrää.
- Lepakot rakastavat reheviä rantoja, rantametsiä, jalopuita (kuten tammea), kulttuuriympäristöjä (kuten vanhoja kartanoalueita) sekä kasvistollisesti että linnustollisesti rikkaita alueita.

Ihmeellisiä faktoja lepakoista

Tähän alle on koottu yhteen pelkoa hälventäviä lepakkofaktoja, joita voi lasten kanssa käydä läpi ja arvuutella. Lukujen ja mittojen arvuuttelu sopii +8-vuotiaille. Pienempien lasten kanssa mittoja voi hahmottaa oman kehon kautta.

Suomen lepakko painaa yhden suklaakonvehdin verran.

(Lilley 2020)

Lepakoilla on kaikki samat luut kuin ihmisellä. Lepakon kädet ovat sen siivet!

(Lappalainen, 2001, 38)

Suurin lepakko: samoanlentäväkoira, siipien kärkiväli 2m, paino 1,5kg

Pienin lepakko: siankuono- eli kimalaislepakko, siipien kärkiväli 15 cm, paino 1,5g

(Lappalainen, 2001, 27)

Pohjanlepakon luusto mahtuu filmipurkkiin, vaikka se on yksi suurimmista Suomen lepakoista.

(Lilley 2020)

Pienlepakot ovat pienisilmäisiä, mutta eivät sokeita.

(Lappalainen 2001, 30)

Lepakot osaavat lentää, kiipeillä, ryömiä, juosta, hypellä ja pakon edessä myös uida. Se voi päästä jopa lentoon vedestä.

(Lappalainen 2001, 52)

Kaikki Suomen lepakot ovat luonnonsuojelulailta rauhoitettuja: tahallinen tappaminen, pyydystäminen, häiritseminen ja muu vahingoittaminen on kiellettyä.

(Siivonen & Wermundsen 2007)

Suomen suurin lepakko, isolepakko, on 8 cm mittainen ja painaa kaksi kertaa enemmän kuin talitiainen.

(Lappalainen, 2001, 39)

Maailmalla hedelmälepakot ovat variksen kokoisia.

**Kaikki lepakot käyttävät paljon aikaa pysyäkseen puhtaana.
Lepakon kampa on sen varpaan kynnet!**

(Lappalainen, 2001, 43)

**Jos lepakko haukottelee, se on väsynyt tai ikävystynyt – aivan
kuten ihminenkin.**

(Lappalainen, 2001, 43)

Kiinassa ja Japanissa lepakko on hyvän onnen symboli.

(Lappalainen 2001, 149)

Maailmalla on noin 1200 lepakkolajia.

(Siivonen & Wermundsen 2007)

Lepakot voivat elää jopa 30-vuotiaiksi.

(Lappalainen 2001, 185)

Suomessa on tavattu 13 lepakkolajia, jotka ovat kaikki hyönteissyöjiä.

(Jutila 2020)

Yleensä lepakot eivät pure toisiaan eivätkä muutenkaan kohtelee toisiaan kaltoin.

**Verivampyyrikin käyttäytyy jopa uhrautuvasti toisiaan kohtaan: oksentavat ravintoa
kelle tahansa vierustoverille, joka ei ole syönyt.**

(Lappalainen 2001, 42)

**Lepakon sydän on kolme kertaa suurempi kuin muilla samankokoisilla nisäkkäillä. Sydän
lyö kovaa tahtia lentäessä, mutta lepakot eivät hikoile kuten ihminen tai kuolaa kuten
koirat. Siipien yli virtaava ilma viilentää lepakkoa.**

(Lappalainen 2001, 51)

Lepakolla ei mene veri päähän roikkuessa ylösalaisin. Ihmiselläkään veri ei pakkaudu jalkoihin. Kummallakin on oma erityinen mekanismi verenkierrassa, joka estää sen.

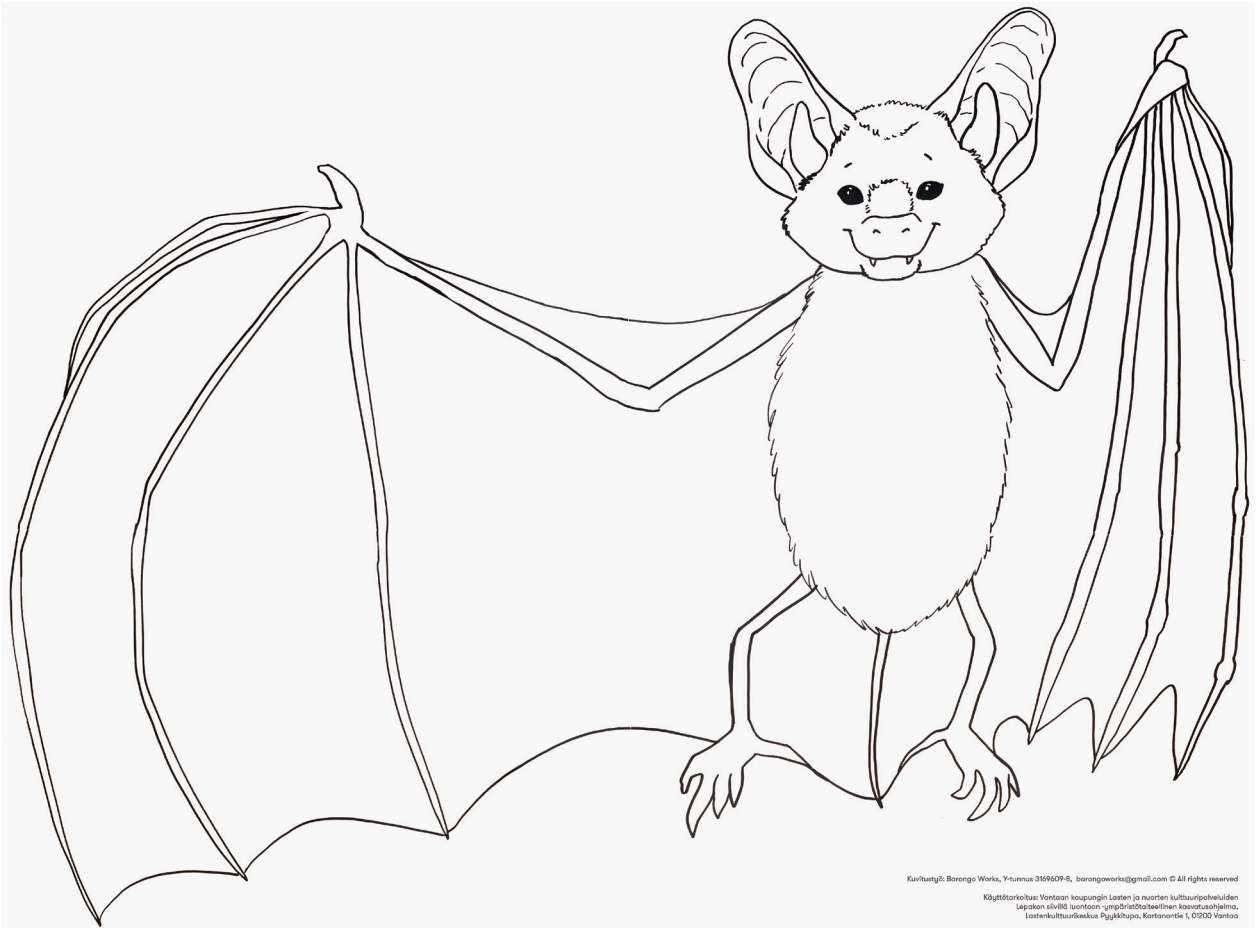
(Lappalainen 2001, 53)

Lepakoita on ollut maapallolla jo yli 50 miljoonaa vuotta (Liitukauden jälkeen, joukkosukupuutto oli 65 milj. vuotta sitten) - eli paljon kauemmin kuin ihmisiä. Ihminen ilmestyi lepakoiden maailmaan noin viisi miljoonaa vuotta sitten.

(Lappalainen 2001, 173)

Lepakot elävät vakituisesti myös kaupungeissa, aivan kivisiä keskustoja myöten.

(Lappalainen 2001, 109)

Kuvituus: Borong Works, Y-tunnus 316909-8, borongworks@gmail.com © All rights reserved
Käyttöoikeus: Vantaan kaupungin Lasten ja nuorten kulttuuripalveluiden
Lepakon aivilla luontoon -ympäristötaiteellinen kasvatusohjelma,
Lastenkulttuurikeskus Pajakkahoja, Kortanontie 1, 01000 Vantaa

Kuva: Kasvatusohjelman 122 x 90 cm lepakobanderolli 3-5-vuotiaiden opetusmateriaaleista.

Lasten ääni kuuluviin

Alla on esitelty Lepakon siivillä luontoon -ympäristötaiteellisen kasvatusohjelman menetelmiä, joita käyttää lapsilähtöisessä lepakkokeskustelussa oman lapsiryhmän kanssa.

Kun käsitellään niinkin jännittävää aihetta kuin lepakot, on tärkeää, että lapset pääsevät toiminnan aikana kertomaan ja kysymään. Toiminnalla halutaan antaa kipinää eläinten ja luonnon tutkimiseen sekä herätellä ympäristöherkkyyttä (sense of wonder). Lasten kysymykset saattavat johdattaa lepakkokeskustelua uuteen suuntaan ja lasten kiinnostuksia tulisikin kuunnella herkällä korvalla. Aina aika ei kuitenkaan riitä kaikkiin kysymyksiin ja kertomuksiin. Aikataulussa pysymisen vuoksi on hyvä olla selkeä ja tarpeen tullen muistuttaa lapsia siitä, pyydettiinkö kysymyksiä vai kertomuksia: “Haluaisiko joku kertoa meille jotain lepakoista?” “Onko teillä kysymyksiä lepakoista?”

Kun lapset kysyvät lepakoista, heitetään kysymys takaisin ryhmälle. Turvallisessa ympäristössä lapset jakavat mielellään tietoaan ja kokemuksiaan. Vastaus saattaa hyvinkin löytyä lapsilta itseltään. Tässä tapauksessa kysymyksen toistaminen myös auttaa niitä lapsia, jotka eivät välttämättä kuulleet kysymystä ensimmäisellä kerralla. Jos joku lapsista antaa epätarkan tai riittämättömän vastauksen, ei sitä tyrmätä, vaan häntä opastetaan tarkemman vastauksen äärelle esim. “Hmmm, voisiko joku vielä auttaa” tai “Hyvää pohdintaa... Tuleeko vielä muita ideoita mieleen?” Pääasia on, että lapset ovat motivoituneet osallistumaan ja tuoneet vapaaehtoisesti esille ajatuksiaan.

Kysymyksen asettelu

- Älä kysy “Tietääkö joku jotain...”, koska silloin herää helposti väärin vastausten pelko
- Vältä kysymyksiä, joihin vastaus on kyllä tai ei
- Kysy kysymyksiä, joihin vastaus voi olla hyvin avoin, mielikuvituksellinen ja luova: Lapset ovatkin monesti aikuisia luovempia ja avointen kysymysten avulla me aikuisetkin pääsemme oppimaan lapsilta paljon.

Aloita siis kysymykset tai pohdinnat esim.:

“Haluaisiko joku kertoa meille”

“Olisiko jollain joku aavistus...”

“Kertoisiko joku meille...”

“Mitä luulet,...”

“No mietitääs, miten...”

“kertoisitko **meille**”, “näyttäisikö **meille**”

Kysymykseen “Haluaisiko joku kertoa meille jotain lepakoista?” vastaus voi olla mitä vain, vaikka jokin omakohtainen lepakkokokemus tai jotain batmaniin ja lepakkokarkkeihin liittyvää. Näin lasten kertomukset vievät ohjaustuokiota toisinaan uusille raiteille. Onkin tärkeää pitää tasapainoa tiedon jakamisen ja sen saamisen välillä.

Pyri olemaan toistamatta lapsen vastausta. Odota mieluummin, että ryhmä on hiljaa, kun joku saa puheenvuoron ja pyydä tarvittaessa lasta toistamaan oma vastauksensa. Näin opetetaan lapsia hiljentymään ja kuuntelemaan toisia. "Kuulivatko kaikki mitä (nimi) sanoi? Voitko toistaa vielä ja kuunnellaan me muut tarkkaan."

Ennakkoluulot ja pelot

Kasvatusohjelmassa painotetaan lasten omaa ajattelua ja pohdintaa. Kun ilmapiiri on turvallinen ja avoin, heiltä voi tulla monenlaisia odottamattomiakin kysymyksiä ja kommentteja. On tärkeää auttaa lapsia purkamaan lepakoihin liittyviä ennakkoluuloja ja pelkoja.

Korjaa, jos lapset kertovat jotain, mikä ei ole fakta. Jos et ole varma tiedon oikeellisuudesta tai jos lapset kysyvät jonkin kysymyksen, johon et tiedä vastausta, on hyvä myöntää ettei itsekään tiedä. Koulussa voi jatkaa aiheeseen perehtymistä. Totta on, että lepakoita ei vielä ole tutkittu tarpeeksi ja uutta tietoa tulee koko ajan lisää. Lepakot ovat salaperäisiä otuksia ja maailman parhaita leikkimään piilosta!

Ajatusten haastaminen virittää aivot sellaiseen tilaan, joka on ideaali tehokkaalle oppimiselle. Tarkoitus ei siis ole kyseenalaistaa lapsen ajatuksia tai kommenttia (alla esimerkki). Haasteen aiheuttama stressi vapauttaa aivoissa dopamiinia, mikä antaa aivoille signaalin, että tämä tieto on merkittävää ja muistamisen arvoista. Oppimisen tuleekin tuntua hyvältä ja näin syntyy halu oppia lisää. Oppimisesta nauttiminen on kriittistä keskittymiskyvylle ja tarkkaavuudelle. Tarkkaavuus vaatii energiaa ja siihen sisältyy odotus siitä, että lopussa keskittyminen on palkitsevaa. (Alistair & Nicola, 1999)

6–9-vuotiaiden kohdalla on jokseenkin tyyppillistä kuulla joltain ryhmän jäseneltä, että lepakot imevät verta. Myös vampyyrit ja Dracula tulevat usein ensimmäisenä mieleen, kun puhutaan lepakoista.

Voit herätellä ajattelua asiasta seuraavilla kysymyksillä ja kommentteilla: "Mitä luulet, mitä lepakot Suomessa syövät?" "Jos lepakko niin pieni, että sen luuranko mahtuisi filmipurkkiin (havainnollista), mitähän sen suuhun mahtuisi?"

Kaikki Euroopan lepakot ovat hyönteissyöjiä. Vain yksi lepakkolaji maailmassa, pieni verivampyyri, juo (ei ime) eläinten verta. Hyttyset ja paarmatkin syövät enemmän ihmisen verta kuin koko maailman lepakot yhteensä. Verivampyyrit eivät ole erikoistuneet ihmisen vereen. Lepakoista vain 0,3% on verijuojia eli 1/100 lepakosta juo verta tai syö lihaa. Lepakoista 71% syö hyönteisiä, 23% hedelmiä, 5% siitepölyä ja mettä ja 0,7% lihaa. (Lappalainen 2001, 63)

On tärkeä tiedostaa, mikä lepakoiden paikka luonnossa on ja mitkä asiat ovat tosia ja mitkä virheellisiä.

Lepakkotehtäviä

Lepakon siivillä luontoon -ympäristötaiteellisen kasvatusohjelman opetuspaketeissa käsitellään ja kerrataan lepakon kolme erityistaitoa: lentotaito, horrostaminen ja kaikuluotaus. Taitelija Juuli-Maria Mäki on kirjoittanut kasvatusohjelmaa varten jokaisesta taidosta runon, jonka avulla lasten kanssa aiheesta keskustellaan.

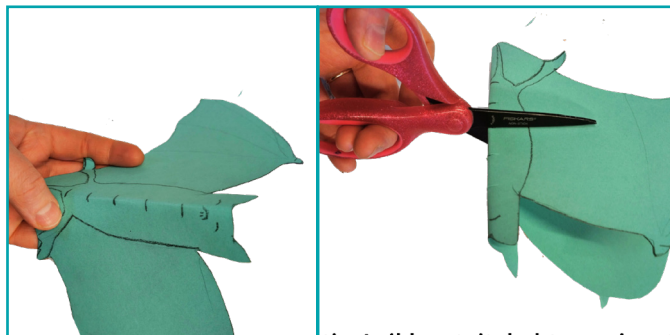
Lepakon siivillä luontoon -työpajat ovat luonteeltaan intensiivisiä ja sisällöltään saavutettavia. Niiden taide-tehtävät ovat kuvatuettuja ja mukana on paljon erilaisia malleja, jotta jokainen lapsi saa onnistumisen kokemuksen ja ehtii saada työnsä valmiiksi annetussa ajassa. Maistiaisena ohessa muutama tehtäväesimerkki.

Lentotaito

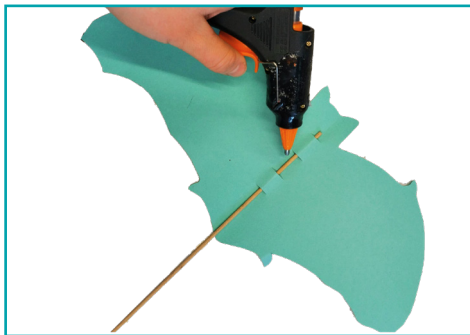
6-vuotiaille ⌚ n. 25 min

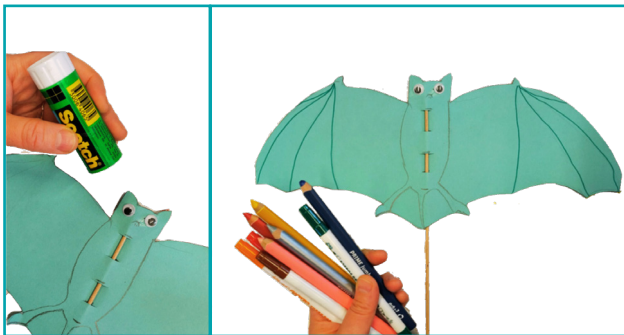
1. Piirrä lepakko mallin avulla kartongille.
Leikkaa se irti ääriviivoja pitkin.

2. Taita lepakko keskeltä kahtia. Leikkaa taitekohtaan
pienet viillot.

4. Laita keppi kiinni kuumaliimalla
lepakon kääntöpuolelle

5. Liimaa tai piirrä lepakolle silmät. Väritä lepakko.

Kuvat: Rebekka Harju

*Luolissa ja kallion koloissa roikkuessaan lepakon turkkiin kertyy vesipisaroita, joista se saa nestettä. Lisäksi vesipisarot hohtavat kuin timantit sen turkillä!

3. Pujottele keppi lepakon keskeltä.

6. Lopuksi voit lisätä lepakon turkkiin ja siipiin kimaltavia vesipisaroita (esim. glitterliimaa)*

Lepakkosi on valmis lentämään!

Lentotaito -runo

Vierestä viuhahtaa
Suhisten sujahtaa
Karvainen kinnas?
Vaan ei!
Siipijalkainen nahkasiipi
Taitolentäjä toisenlainen
Aivan erilainen!

Lennän, mutten lintu laisinkaan
Ole koskaan ollutkaan
Höyheniä et multa löydä
Ei untuva mua lämmitä
Sijaan sulkien
On ihoa pinta siipien

Kävellä en paljon pysty
Ei tomerasti tömise tassu
Koska katsos!
Käsivarret on mul vahvat
Niil saavuttaa voin vaikka puiden latvat
Yksi, kaksi, kolme, neljä, viisi
Sormea on mulla
Juuri niin kuin sulla
Ne kun levitän
Ja alas hypähdän
Lähden minä lentoon
Kaarteeseen ja kiitoon

Kaukaisuudes liitämään ryhtynyt
Nyt jo taivaalle syntynyt
Siks maankamaralla turvaton on olo
Parempi ois taivas taikka oma kolo

© Juuli-Maria Mäki, 2023

Sadutus

Kaikenikäisille ⌚ + – 30 min

Ajatuksia virittävän lepakkokeskustelun jälkeen lapsia voi pyytää kertomaan leppakoteemaisia tarinoita suomalaisen sadutusmenetelmän avulla. Sadutus sopii kaikenikäisille. Siinä sadutettavalle sanotaan:

“Kerro satu (tarina tai juttu) lepakoista.

Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot.

Lopuksi luen tarinasi ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.”

Lopuksi lasta voi pyytää tekemään tarinastaan kuvan (piirustuksen, maalauksen, kollaasin tms.).

Sadutusmenetelmästä lisätietoa [Emboozin Satusilta -menetelmäoppaassa](#).

Lepakoiden lentonäytös -animaatio

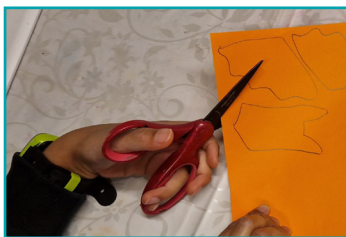
+7-vuotiaalle ⌚ n. 45 min

Tarvittavat materiaalit:

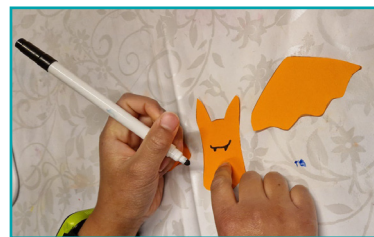
- tabletti (tai kännykkä) StopMotionStudio -ohjelmalla (maksuton)
- tablettiteline, joka mahdollistaa kuvaamisen ylhäältä alaspäin
- kartonkia, sakset, värikyniä, sinitarraa, taskulamppuja, spottivalo, studiovärikalvoja
- [Mediametka.fi:n StopMotionStudio -ohje](#)

1. Piirrä lepakolle siivet ja vartalo mallin avulla.

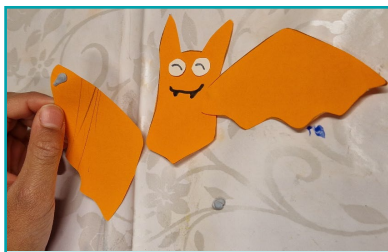
2. Leikkaa osat ääriviivoja pitkin.

3. Piirrä tai leikkaa lepakolle suu.

4. Piirrä tai leikkaa lepakolle silmät. Voit tehdä erilaisia silmiä.

5. Kiinnitä siivet ja muut irralliset osat sinitarralla.

Kuvat: Rebekka Harju

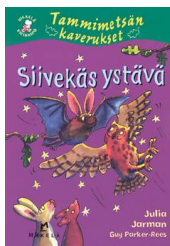
6. Aseta taustakartonki tabletin alle sinitarralla tai teipillä. Lepakon lisäksi voit tehdä kartongista muitakin elementtejä animaatioon, kuten esimerkiksi kuun tai kasveja. Kiinnitä kaikki irralliset osat sinitarralla, jotta voit liikutella ja animoida niitä.

7. Taskulampuilla ja studiovärikalvoilla animaatioihin saa luotua eri tunnelmia: viileän yön tai vaikka discon.

Muuta lepakkopuuhaa

Hakunilan kirjaston luvuvinkkilista

Julia Jarman: Siivekäs ystävä (2006)
Helppolukuinen lastenkirja
Kustannus-Mäkelä
Suomentanut Terhi Leskinen

Pöllö on iloinen, kun Lepakko muuttaa Tammimetsään.
Nyt sillä on leikkikaveri, joka osaa lentää!

Mia Rönnkä & Thomas Lilley: Lepakon vuosi (2020)
Lasten tietokirja
Kustannusosakeyhtiö Sammako

Mitä hämmästyttävää löytyy metsänreunan autiosta mökistä? Lepakon vuosi on lapsen seikkailu lepakoiden maailmaan. Se kertoo lepakoista lähiluonrossamme, ennakkoluulojen ja pelkojen voittamisesta sekä lapsen vaikutusmahdollisuuksista luonnon hyväksi.

Sonja Kaiblinger: Vincent, seikkaileva lepakko (2021)
Lasten kauhukirja
Aurinko Kustannus
Suomentanut Maarit Varpu

Vincent on puoliksi aave, puoliksi lepakko, siis lepakkoaave, tai aavelepakko. Se elää aika tavallisessa kaupungissa, aika tavallisella kadulla aika tavallisessa talossa. Paitsi että taloa sanotaan kummitaloksi. Siellä tosiaan on aaveita.

Sonja Kaiblinger: Vincent ja aavelaama (2023)
Lasten kauhukirja
Aurinko Kustannus
Suomentanut Maarit Varpu

Vincent (puolikummituseläin) elää ullakolla uuden kämppekaverinsa marsutyttö Fritzin kanssa, joka myös on puolikummituseläin! Mutta Vincent on surullinen, koska sillä ei ole supervoimia kuten Fritzillä. Mutta Fritz on varma, että sen ystävässä on jotain erityistä.

Debi Gliori: Nuku hyvin, kultaseni (2007).

Lasten kurkistus- ja kuvakirja

Mäkelä

Suomentanut Terhi Leskinen

Pikkulepakko ei ihan helposti suostu nukkumaan. Se käänteleehtii ja väenteleehtii ja tahtoo, että kaikki sen leikkikaverit peitellään ensin; Etana ja Toukka ja Hämähäkki. Kuukin paistaa silmiin niin kirkkaasti, että Pikkulepakko epäilee tarvitsevansa kuulaseja.

Alain M. Bergeron & Michael Quintin & Sampar:

Uskomatonta! Uskomatonta! Lepakot (2023)

Lasten tietokirja

Minerva

Suomentanut Noora Niemelä

Tiesitkö, että lepakot suunnistavat ultraäänen avulla, että vampyyrilepakot tarvitsevat verta ravinnokseen tai että lepakkoyhteisössä voi olla tuhansia yksilöitä. Riemukkaasti kuvitettu kirjasarja kertoo ällistyttäviä faktoja eläimistä

Harri István Mäki: Valkeiden lepakoiden vartija (2022)

Lastenkirja

Pieni Karhu

Pieni Attila-poika asuu sisarustensa ja vanhempiensa kanssa kartanossa 1800-luvun lopun Unkarissa. Kartanon alueella asuu lisäksi vanha mies, herra Kowalski, joka kauan sitten pelasti Attilan isän hengen. Mies haluaa olla omissa oloissaan ja seurustelee vain kappelin lepakoiden kanssa.

Tony Ross & Jeanne Willis: Hupakko lepakko (2006)

Lasten kuvakirja

Lasten keskus

Suomentanut Arja Kanerva

Pikku villieläinlasten mielestä lepakko on hupakko! Miten se voi väittää, että puun runko on ylhäällä ja lehdet alhaalla? Viisas pöllö antaa niille kuitenkin neuvon: jos katsoo asioita lepakon näkökulmasta, ne voi nähdä aivan toisella tavalla!

Lepakkodetektoreita voi lainata Vantaan kirjastoista (Tikkurilan, Hakunilan, Lumon ja Martinlaakson kirjastot) nimekkeillä lepakkoilmaisain, ultraäänitunnistin tai lepakkodetektorii.

Pyykituvan Chiro -ulkopakopeli

Pakopelin tehtävät soveltuvat +7-vuotiaille. Kesto 60 min.

Tulkaa Chiro-Lepakon mukaan tutustumaan Håkansbölen kartanon ja sen asukkaiden – sekä ihmisten että eläinten – kiehtovaan historiaan. Chiro esittelee teille kartanopuiston kauneimmat paikat ja hauskimmat piilot. Pelin aikana pääsette touhuamaan, tutkimaan, pohtimaan sekä takuulla haastamaan itseänne! Pulma-tehtäviä selvitetään kauniissa kartanopuistossa, aittarakennuksessa ja Lastenkulttuurikeskus Pyykituvassa. Tehtävien ratkominen vaatii nokkeluutta, päättelyä ja tiedonhakuja, mutta kaiken keskiössä on yhteistyö.

Pelisuunnittelija: Maaria Klemetti. Peliajat julkaistaan [Vantaan tapahtumakalenterissa](#).

Kuninkaantie IV: Håkansbölen kartanon Assi

kesto 45-60 min.

Assi on pohjanlepakko, joka asuu yhdessä sukulaistensa kanssa Vantaan Hakunilassa, Håkansbölen kartanossa. Hän kertoo pelaajille kartanon värikkästä historiasta ja kiehtovasta kulttuuriympäristöstä.

Vantaan kaupunginmuseon Kuninkaantie-mobiilipelit ovat ilmaisia ja soveltuvat käytettäväksi sekä oppitunnille että vapaa-ajalle. Suorita tehtäviä aikarajan puitteissa oikeassa ympäristössä liikkuen tai kotisohvalta käsin. Pelit soveltuvat erityisesti 4.–7.-luokkalaisille. Pelejä voi pelata yksin, parin kanssa tai kolmen hengen joukkueena. Peli-aikaa on pelistä riippuen 45 minuuttia tai yksi tunti. Oikeassa ympäristössä pelaaminen tapahtuu Pokemon Go -pelin tyyliin lataamalla älypuhelimelle ilmainen X-routes -sovellus. Voit myös klikata itsesi peliin selaimen kautta alla tästä [linkistä](#).

Lähteet

Alistair, S. & Nicola, C. 1999: The ALPS approach: Accelerated learning in primary schools

Blomiksen luonto podcast, 11.5.2016: Lepakot on kivoja. Viitattu 26.3.2023.
<https://areena.yle.fi/podcastit/1-3457618>

FCG, 2020: Vantaan Myllytontin lepakkoselvitys
<https://www.vantaa.fi/sites/default/files/matti/930385-924671-002101%20FCG%20Lepakkoselvitys%2C%204.8.2020.pdf>

Kuninkaantie IV: Håkansbölen kartanon Assi -seikkailupeli, 6.10.2023: Jugendajan helmi. Viitattu 3.4.2023. <https://www.youtube.com/watch?v=yfeRRgbtJc0>

Lappalainen, M. 2001: Lepakot

Luontoakateemi Podcast 25.9.2020: Yöperhoset ja lepakot -illat pimenevät. Haastattelussa Jutila K. ja Visainen, J. Viitattu 26.2.2023. <https://youtu.be/TsLNEF9HJhA>

Metsäradio, 21.10.2020: Lepakko on yön mystinen lentäjä. Minna Pyykön haastattelemana ympäristötutkija Mia Rönkä. Viitattu 26.2.2023. <https://areena.yle.fi/podcastit/1-50658407>

Minna Pyykön maailma podcast 1.11.2020: Tutkimus paljastaa lepakoiden elämän mysteereitä.

Minna Pyykön haastattelussa ekofysiologi Thomas Lilley Luonnontieteellisestä keskusmuseosta. Viitattu 26.2.2023. <https://areena.yle.fi/podcastit/1-50642801>

Siivonen, Y. & Wermundsen T. 2007: Vantaan Hakunilan - Ojangon alueen lepakkoselvitys.

Siivonen, Y. & Wermundsen T. 2006: Vantaan Itä-Hakkilan lepakkoselvitys. Viitattu 26.2.2023.
<https://docplayer.fi/106821566-Vantaan-ita-hakkilan-lepakkoselvitys-2006.html>

Vanhatalo, A., Koskimies, P., Manninen, E. & Vasko, V. 2022: Vantaan Smedsinmetsän asemakaava-alueen luontoselvitykset

Vasko, V. 2016: Vantaan Tolkinkylän rakennusten lepakkoselvitys, Faunatican raportteja 36/2016
27

Kaikille lapsille, jotka ovat
koskaan tunteneet itsensä
erilaisiksi.

50

Vantaa ◀ Vanda
1974–2024

Menetelmäopas perustuu Vantaan Lastenkulttuurikeskus Pyykkituvalle suunniteltuun Lepakon siivillä luontoon -ympäristötaiteelliseen kasvatusohjelmaan. Kasvatusohjelma on sisällöiltään monitaiteellinen, paikkasidonnainen ja ikätasoisesti etenevä kokonaisuus.

Menetelmäoppaaseen on koottu kasvatusohjelman taidetehtäviä, lapsilähtöisiä menetelmiä, toiminta- ja lukuvinkkejä sekä faktoja Håkansbölen kartanoalueesta ja lepakoista. Sisällöt on suunnattu erityisesti varhaiskasvatusikäisten ja 1–3-luokkalaisten kanssa työskentelyyn. Menetelmäopas elävöittää Håkansbölen kartanoalueelle sijoittuvia retkiä ja sen sisältöjä voi hyödyntää soveltaen myös muissa oppimisympäristöissä.

SUOMEN
LASTEN
KULTTUURI
KESKUSTEN
LIITTO